

MODULARIZACE VÝUKY EVOLUČNÍ A EKOLOGICKÉ BIOLOGIE

CZ.1.07/2.2.00/15.0204

Fylogeneze a diverzita bezobratlých - cvičení

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

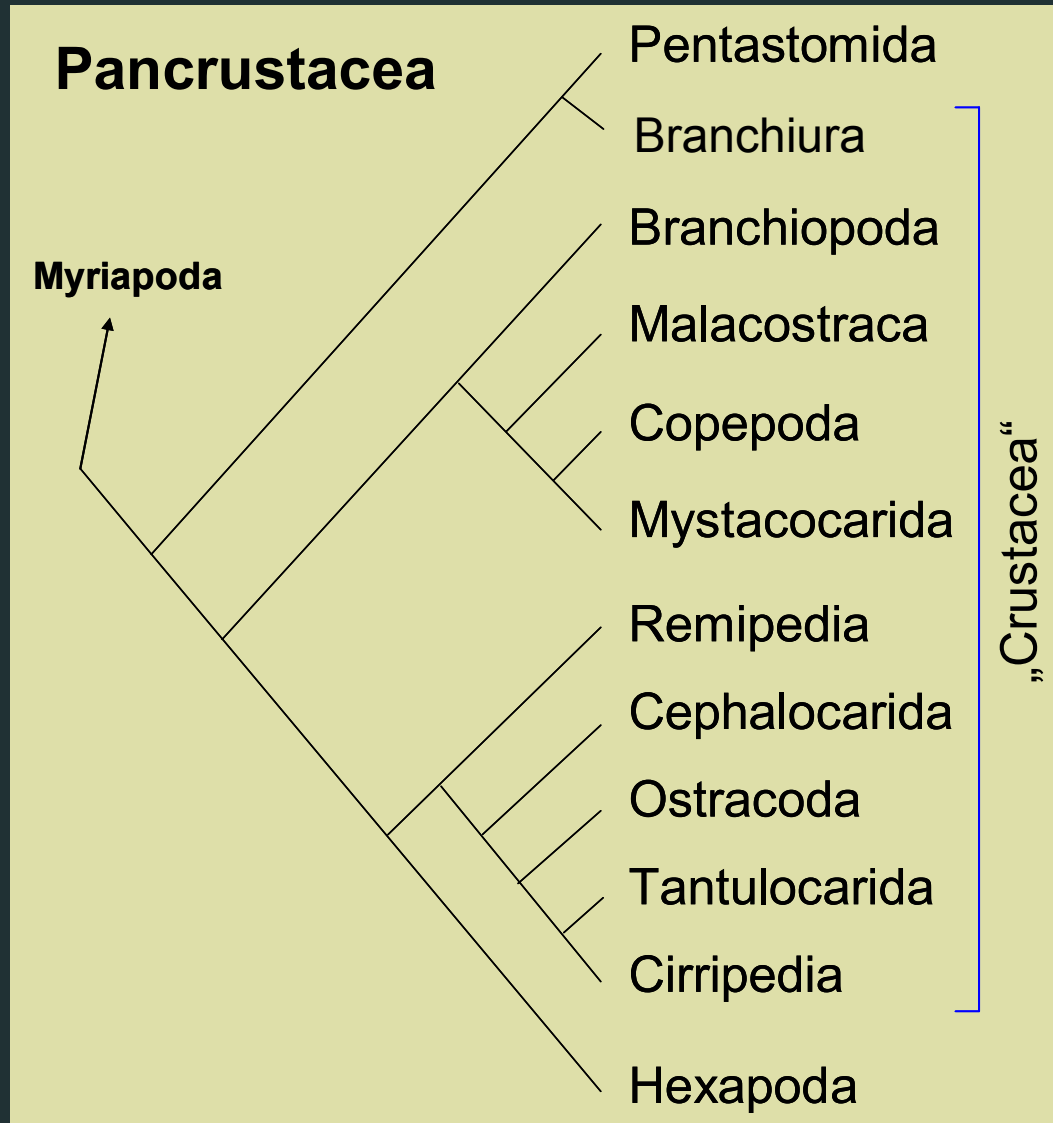

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

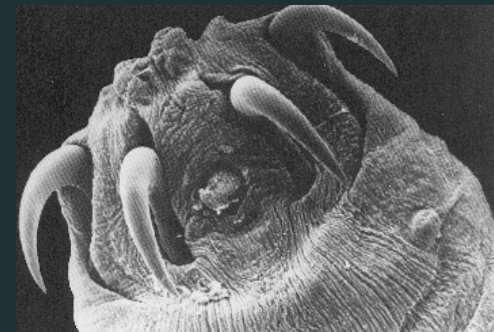
PANCRUSTACEA

PENTASTOMIDA (jazyčnatky)

- endoparazité dýchacích orgánů suchozemských masožravých obratlovců
- dospělci - červovitý tvar (1-15 cm)
- na přídě 5 výběžků – ústa + obvykle 2 páry končetin s drápkami na přichycení
- larvy v různých orgánech obratlovců

Linguatula serrata jazyčnatka tasemnicová - 10 cm, v nosní a lebeční dutině psovitých šelem, larvální stádia zajáci a králíci.

„CRUSTACEA“ (korýši)

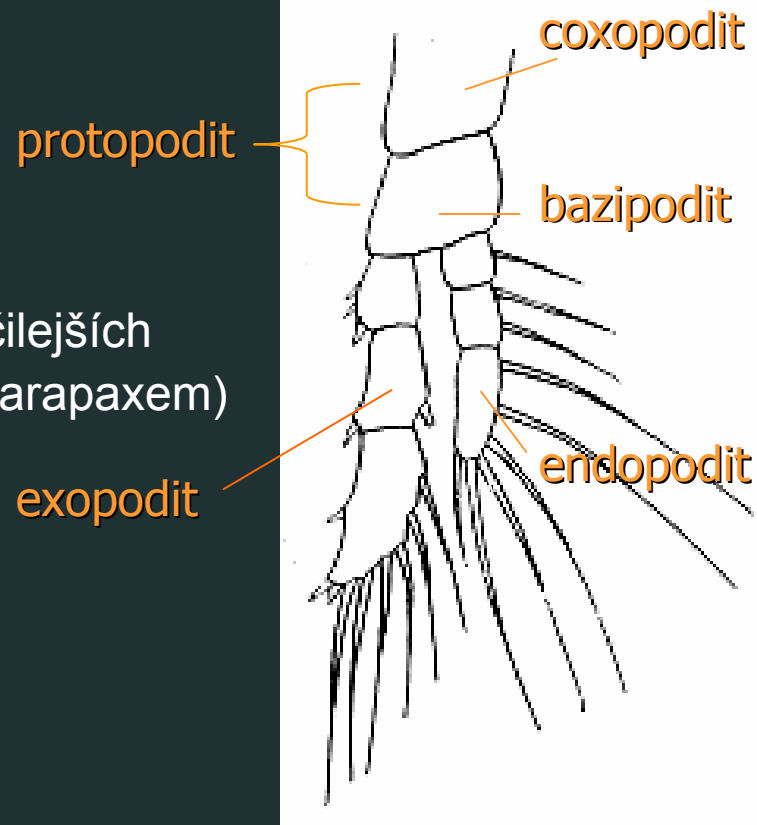
biotop: moře
sladká voda
souš (pouze někteří Isopoda)
hostitel (např. Branchiura, někteří Cirripedia)

tělo: hlava (cephalon)
hrud' (thorax)
zadeček (abdomen)

povrch těla: kutikula (CaCO_3) u nejpokročilejších
cephalothorax krytý krunýřem (karapaxem)

končetiny: primárně rozeklané
různé modifikace

stavba rozeklané
končetiny:

„CRUSTACEA“ (korýši)

TS: trubicovitá, do střeva ústí hepatopankreas

VS: 2 páry metanefridií: u báze tykadel na 2. článku antén a na 2. článku maxil (antenální a maxilární žlázy)

DS: žábry - epipoditové přívěsky na končetinách, nebo tenkostěnnou vnitřní vrstvou karapaxu, malí dýchají celým povrchem těla

CS: otevřená, u Decapoda srdce

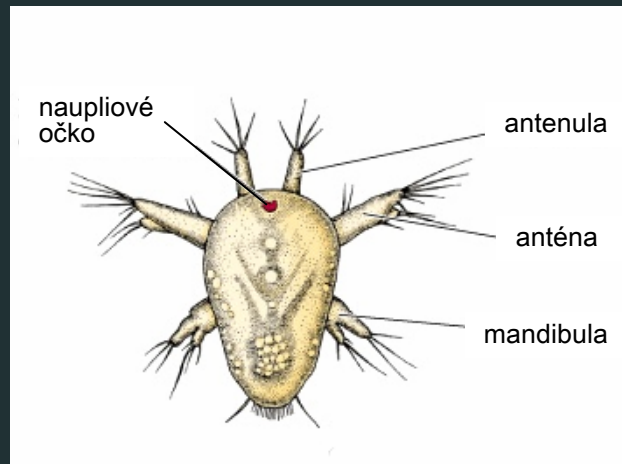
NS: původně žebříčková s nadhltanovým gangliem a segmentálně uspořádanými páry ganglií na břišních provazcích, u rakovců mozkový ganglion

smyslové orgány: složené oči a střední nepárové oko

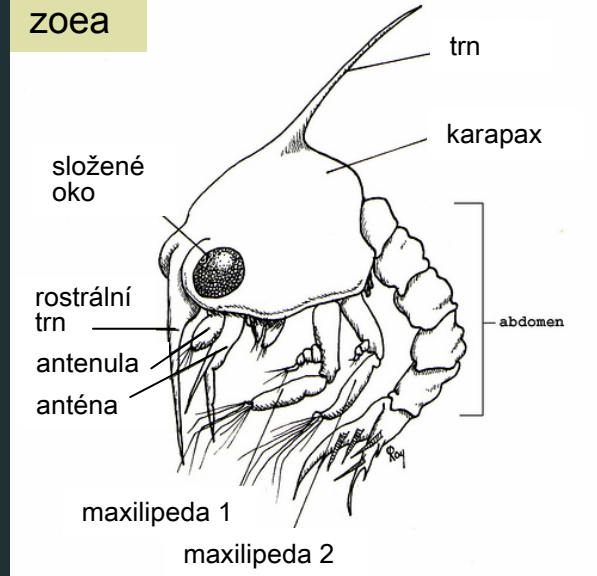
rozmnožování: gonochoristé, někdy partenogenetické larvy. Vývoj přímý nebo přes larvu.

Nauplius s naupliovým očkem a 3 páry končetin: antenuly, anteny a mandibuly. U rakovců je larva zoea s dlouhým, článkovaným pleonem a krátkým, neúplně článkovaným thoraxem starobylá skupina, kambrium

nauplius

zoea

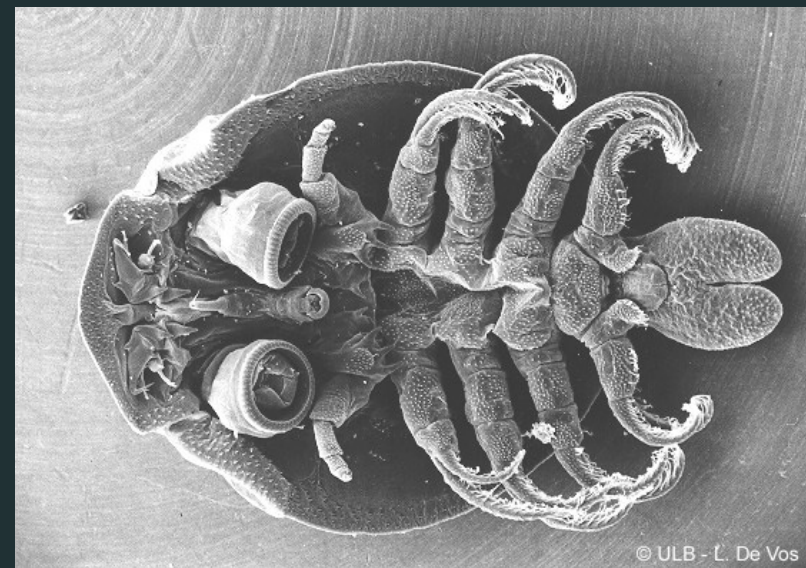
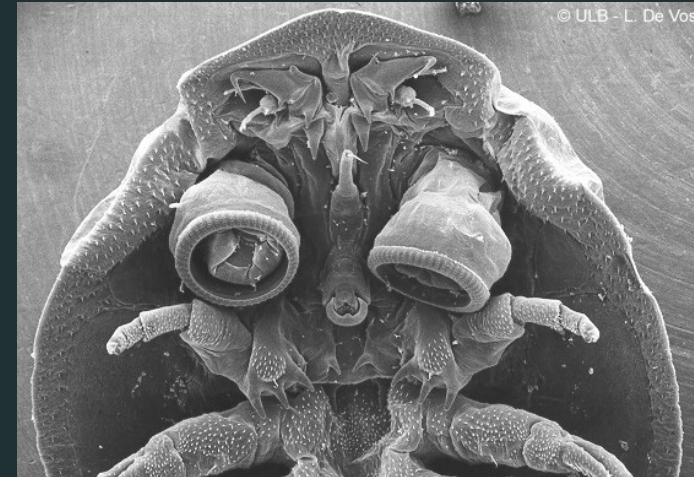

BRANCHIURA (kapřivci)

- ektoparaziti ryb – sají krev
- ploché terčovitě tělo kryté karapaxem

tykadla → přichytné háčky
mandibuly → bodavé ústrojí (stilet)
1. pár maxil → přísavky

Argulus foliaceus - kapřivec plochý

VIDEO

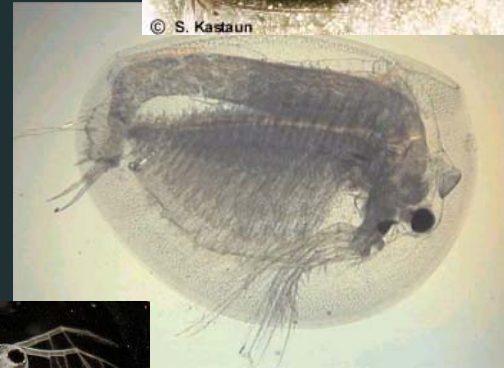
© ULB - L. De Vos

© ULB - L. De Vos

BRANCHIOPODA (lupenonožci)

- drobní sladkovodní
- hrudní nožky nesou žábry a filtrují potravu
- zadeček bez končetin s furkou
- extrémní biotopy - periodické tůně, slané vody
- larva nauplius

- ⇒ Anostraca
- ⇒ Notostraca
- ⇒ Conchostraca
- ⇒ Cladocera

ANOSTRACA (žábronožky)

- periodické tůně, celý svět
- plavou hřbetem dolů
- tělo je laterálně zploštělé, na hlavě oči na stopkách, mezi nimi naupliové očko
- hrudní nožky slouží k plavání, dýchání, filtraci potravy, na zadečku furka
- anteny samců zvětšené – uchopení samičky při kopulaci
- larva nauplius, vajíčka snesou i víceleté vyschnutí.

Zástupci:

Eubbranchipus grubii (žábronožka sněžná)

Branchipus schaefferi (žábronožka letní)

Branchinecta paludosa (žábronožka severská)

Artemia salina (žábronožka solná)

Streprocephalus torvicornis (žábronožka divorohá)

VIDEO

NOTOSTRACA (listonožky)

- periodické tůně na celém světě kromě Antarktidy
- tělo dorzoventrálně zploštělé
- kožní záhyb na hřbetní straně tvoří hlavohrudní štít
- 11 párů hrudních lupenitých končetin
- furka
- pohyb – lezení po dně
plavání (undulační pohyby hrudních nožek)
- dravci, mrchožrouti, detritofágové

VIDEO

Lepidurus apus (listonoh jarní) →

Triops cancriformis (listonoh letní)

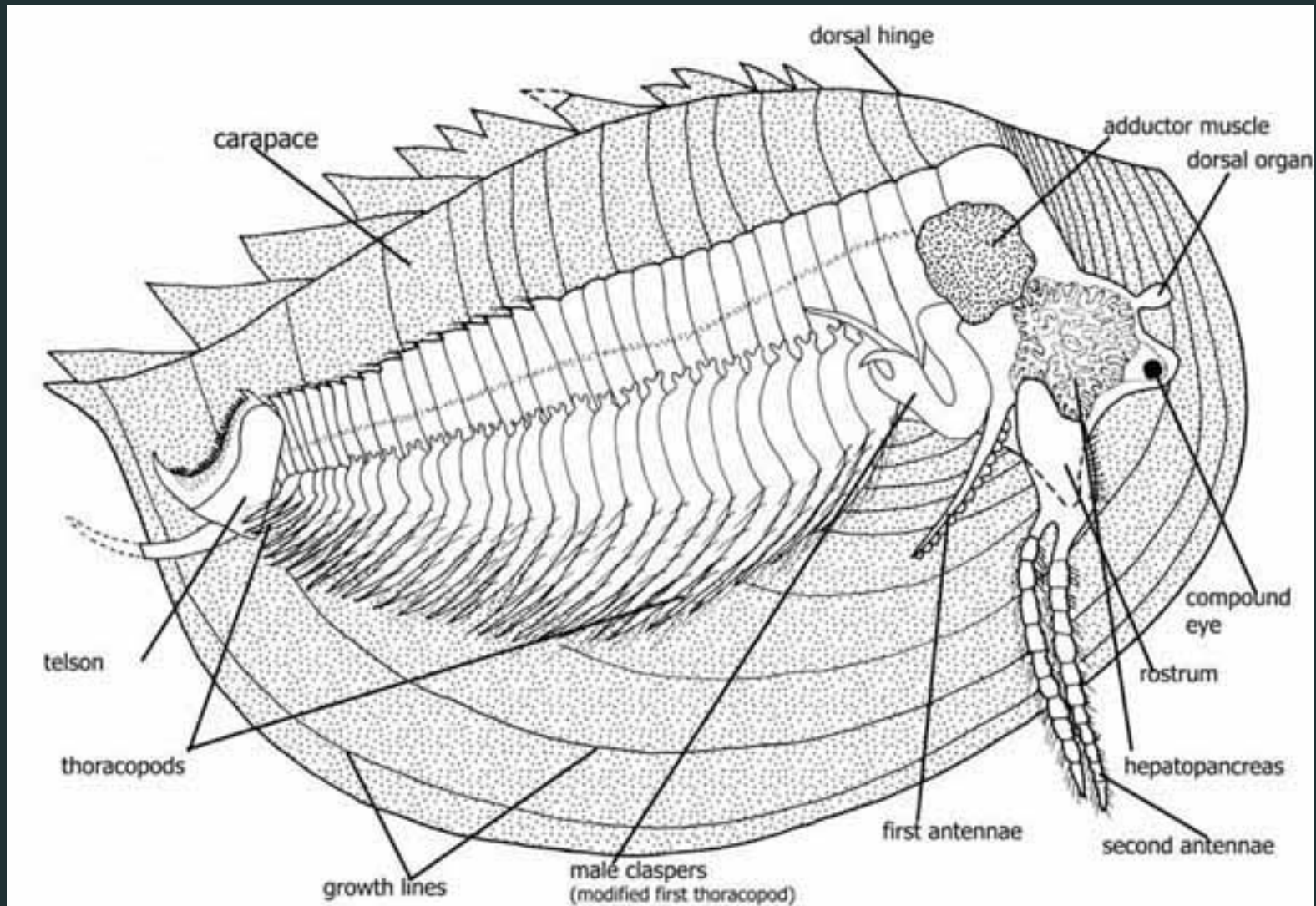
CONCHOSTRACA (škebllovky)

- dna periodických tůní
- laterálně zploštělé
- dvouchlopňová skořápka otevřená na břišní straně
- pár složených očí + naupliové očko
- pohyb pomocí mohutných antén těsně nad dnem, trhaný
- filtrace zvířených částic potravy

Limnadia lenticularis - škebllovka velká
Cyzicus tetracerus - škebllovka oválná

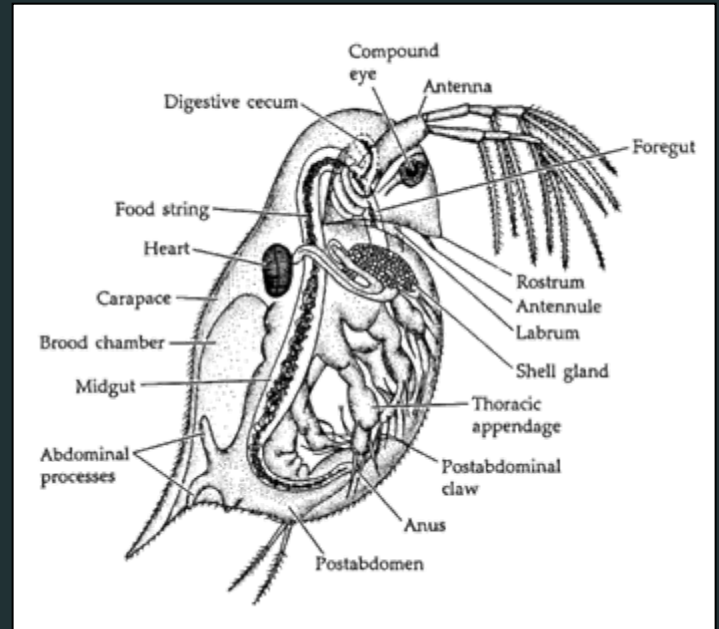
CONCHOSTRACA (škeblivky)

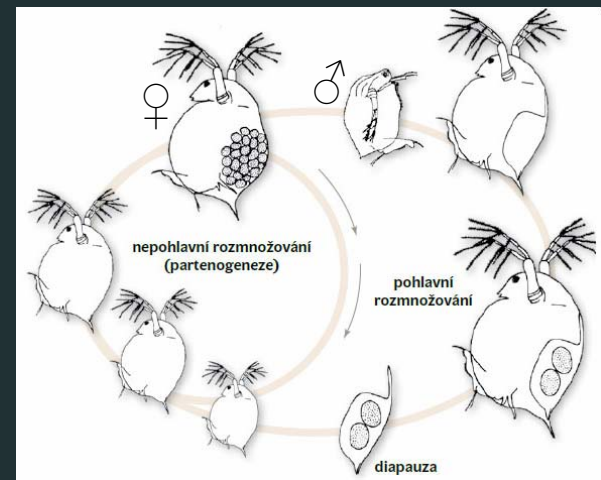
CLADOCERA (perloočky)

- převážně planktonní
- laterálně zploštělé tělo
- dvouchlopňová skořápka (nekryje hlavu)
- 1 složené oko + 1 naupliové oko
- pohyb veslovitý - dlouhé antény
- antenuly zakrnělé s chemoreceptory
- furkální drápek na zadečku
- filtrace sestonu z vody (hrudní končetiny)
- dýchání epipodity
- vývoj většinou přímý bez larvy
- heterogonie: partenogenetické samičky - haploidní vajíčka - samci - kopulace - vajíčka v ochranném obalu - ephippium - partenogenetické samičky
- polyfyletický taxon

VIDEO

Daphnia pulex hrotnatka obecná
Daphnia magna hrotnatka velká
Bosmina longirostris nosatička obecná
Leptodora kindtii ramenatka velká

CLADOCERA (perloočky)

VIDEO

MALACOSTRACA (rakovci)

- přes 20 000 druhů
- většinou pevný inkrustovaný krunýř
- stálý počet článků: hlava (6 čl.), hrud' (8 čl.) a zadeček (7 čl.)
- končetiny i na zadečku (hlava 5 párů, hrud' 8 p., zadeček 6 p.)
- cévní a nervová soustava dobře vyvinutá
- vylučovací soustava - maxilární nebo antenální žlázy,
- larva zoea, většina druhů ale bez volné larvy

NEBALIACEA (nebálie)

- reliktní skupina mořských korýšů
- 5-40 mm
- dvouchlopňový karapax
- hrudní končetiny filtrační
- 1. pár zadečkových končetin plovací
- bez larvy
- detritofágové

STOMATOPODA (ústonožci)

- draví korýši
- 2. pár hrudních nožek upraven jako lapací - připomínají kudlanky
- tropy, subtropy

Squilla mantis - strašek kudlankový

- Středozemní moře

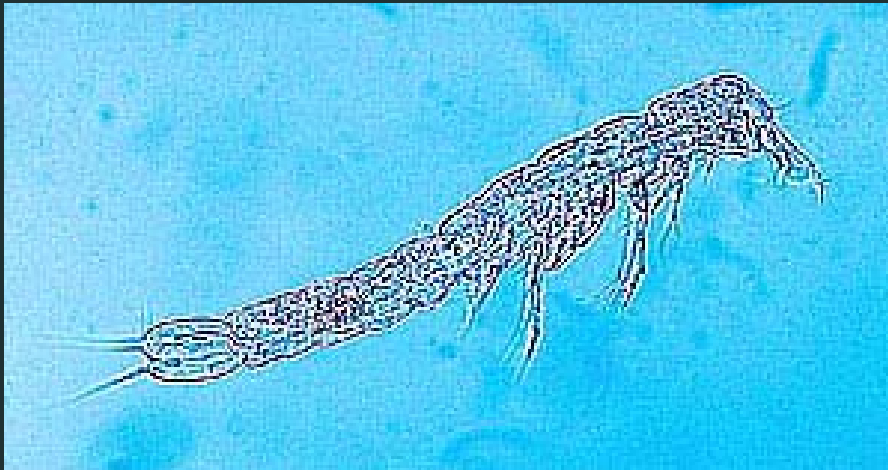
Malacostraca, „CRUSTACEA“

BATHYNELLACEA (bezkrunýřky)

- slepí korýři
- podzemní intersticiální prostory – písky a štěrky
- jezero Bajkal
- zadečkové konč. kromě 1. a posledního páru redukované

Bathynella natans - bezkrunýřka slepá

- délka 1 mm
- objevena ve studni v Praze (1882, prof. Vejdovský)
- studně na zvodnělých štěrcích po celé Evropě

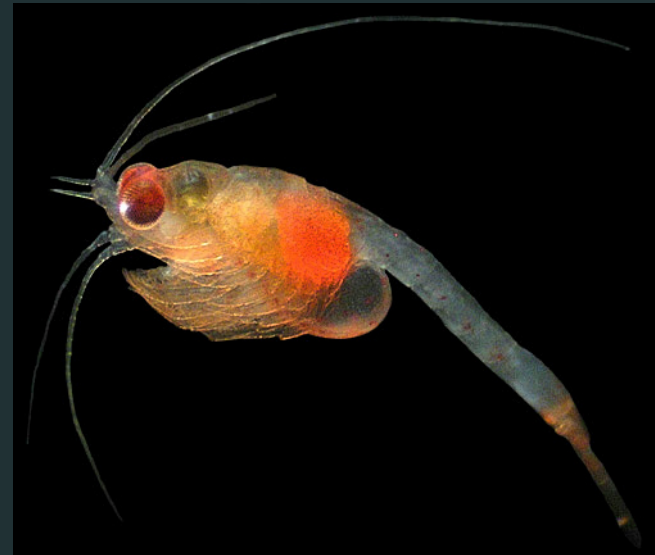
MYSIDACEA (vidlonožci)

- většinou mořské planktonní druhy, ale i sladkovodní
- hrud' kryta karapaxem
- hrudní končetiny dvouvětevné, plovací
- poslední pár končetin s telsonem → ploutvička
- na ní statocysty

Mysis relicta - vidlonožec jezerní

Limnomysis benedeni - vidlonožec dunajský

ISOPODA (stejnonožci)

- mořští, sladkovodní, suchozemští
- tělo dorzoventrálně zploštělé až klenuté
- hlava srůstá s prvním hrudním článkem
- hrudní nožky kráčivé, nerozeklané
- zadečkové dvouvětvné, lupínkovité, slouží k dýchání
- maxilární žlázy
- bez larvy
- herbivorní

Asellus aquaticus - beruška vodní

Oniscus asellus - stínka zední (secernující tekutina, žábry)

Porcellio scaber - stínka obecná (zadečkové nožky přeměněny ve vzdušnicové plíce)

Armadillidium vulgare - svinka obecná (suchomilná, schopnost volvace)

AMPHIPODA (různonožci)

- tělo většinou laterálně zploštělé
- hrudní nožky 2. a 3. páru na konci rozšířené s drápkem (potrava)
další hrudní kráčivé
- zadečkové končetiny výrazně diferencované
3 páry dvouvětvných obrvených plovacích nožek
3 páry skákacích
- antenální žlázy
- vývoj přímý

Gammarus fossarum blešivec potoční

Gammarus roeselii blešivec hřebenatý

Stygobromus ambulans srostlorep kráčivý

- periodické tůně na J. Moravě

Niphargus aquilex - blešivec studniční

bílý, slepý, podzemní vody

AMPHIPODA (různonožci)

- tělo většinou laterálně zploštělé
- hrudní nožky 2. a 3. páru na konci rozšířené s drápkem (potrava)
další hrudní kráčivé
- zadečkové končetiny výrazně diferencované
  - 3 páry dvouvětvných obrvených plovacích nožek
  - 3 páry skákacích
- antenální žlázy
- vývoj přímý

Gammarus fossarum blešivec potoční

Gammarus roeselii blešivec hřebenatý

Stygobromus ambulans srostlorep kráčivý

- periodické tůně na J. Moravě

Niphargus aquilex - blešivec studniční

bílý, slepý, podzemní vody

AMPHIPODA (různonožci)

- tělo většinou laterálně zploštělé
- hrudní nožky 2. a 3. páru na konci rozšířené s drápkem (potrava)
další hrudní kráčivé
- zadečkové končetiny výrazně diferencované
  - 3 páry dvouvětvných obrvených plovacích nožek
  - 3 páry skákacích
- antenální žlázy
- vývoj přímý

Gammarus fossarum blešivec potoční

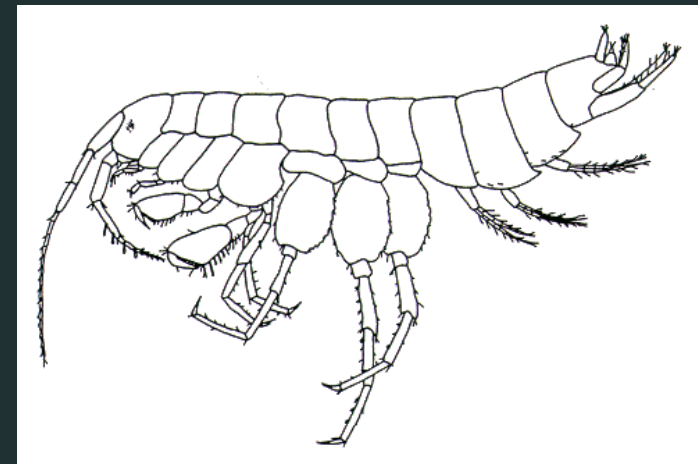
Gammarus roeselii blešivec hřebenatý

Stygobromus ambulans srostlorep kráčivý

- periodické tůně na J. Moravě

Niphargus aquilex - blešivec studniční

bílý, slepý, podzemní vody

AMPHIPODA (různonožci)

- tělo většinou laterálně zploštělé
- hrudní nožky 2. a 3. páru na konci rozšířené s drápkem (potrava)
další hrudní kráčivé
- zadečkové končetiny výrazně diferencované
  - 3 páry dvouvětvných obrvených plovacích nožek
  - 3 páry skákacích
- antenální žlázy
- vývoj přímý

VIDEO

Gammarus fossarum blešivec potoční

Gammarus roeselii blešivec hřebenatý

Stygobromus ambulans srostlorep kráčivý

- periodické tůně na J. Moravě

Niphargus aquilex - blešivec studniční

bílý, slepý, podzemní vody

DECAPODA (desetinožci)

- známo asi 10 000 druhů
- cephalothorax krytý karapaxem
- hrudní končetiny:
  - první 3 páry – rozeklané, drobné (maxilipedy)
  - zbylých 5 párů – jednovětevné, kráčivé (pereiopody)
(z nich první 3 mohou být klepítkovité)
- žaberní dutina se žábrami na hrudních nožkách a hrudní stěně
- larva zoea či megalopová larva (původní sladkovodní vývoj přímý)
- pohyb pomocí posledních 4 párů pereiopod, u krabů do strany
- potrava zbytky živočichů

ASTACIDEA (raci)

- žijí na dně
- tělo sklerotizované
- 3 páry hrudních končetin za čel. nožkami mají klepítka
- oči na stopkách
- svlékání - rakůvky (Ca na stavbu krunýře)

VIDEO

Astacus astacus - rak říční

Pontastacus leptodactylus - rak bahenní, štíhlá
klepeta bez zubů, ostré rostrum

Austropotamobius torrentium - rak kamenáč
jihoevropský 6 cm, tupé rostrum, u nás Stř.
Čechy, Krkonoše.

Orconectes limosus - rak americký, na
zadečkových člancích tmavohnědé příčné pruhy.

ASTACIDEA (raci)

Homarus gammarus - humr evropský (60-80 cm)

VIDEO

CARIDEA (krevety)

- mořské, brakické i sladkovodní
- tělo bez inkrustace
- zadečkové nožky plovací (pleopody)

Palaemon squilla - kreveta baltická

Palaemon elegans - Středozevní moře

Crangon crangon - garnát obecný

VIDEO

PALINURA (langusty)

- bez klepet na hrudních končetinách
- loveny pro chutné maso

Palinurus vulgaris - langusta obecná
až 45 cm, chutné maso abdomenu.

ANOMURA (poustevníčci)

- převážně krabi „poustevníčci“
- spirálovitě stočený, měkký zadeček ukrywají do prázdných ulit plžů
- klepeta často asymetricky vyvinutá

VIDEO

Pagurus - poustevníček

BRACHYURA (krabi)

- typičtí krabi
- zkrácený trojúhelníkový zadeček, zahnutý pod hlavohruď
- zadečkové končetiny redukované
- většinou mořští, ale i sladkovodní a suchozemští

Carcinus maenas - krab obecný - Atlantické a Středozemní moře, běžný

VIDEO

BRACHYURA (krabi)

Eriocheir sinensis - krab čínský, Labe, zavlečen s lodní dopravou, na klepetech plst'ovité povlaky

BRACHYURA (krabi)

Dromia personata - krab vlnitý

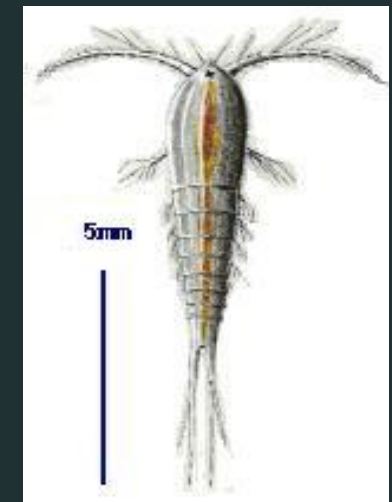
karapax si pokrývá houbovci nebo koloniálními sumkami

COPEPODA (klanonožci)

- přes 10 000 druhů
- tělo válcovité nebo kyjovité 1-2 mm (parazité větší)
- bez dýchacích orgánů a cévní soustavy
- pohyb pomocí rozeklaných hrudních nožek (4 páry)
- velké antenuly (nejsou orgány pohybu)
- naupliové očko na hlavohrudi
- samice – vajíčka ve váčku (1-2)
- nauplius
- potrava - plankton, detrit, hostitel

VIDEO

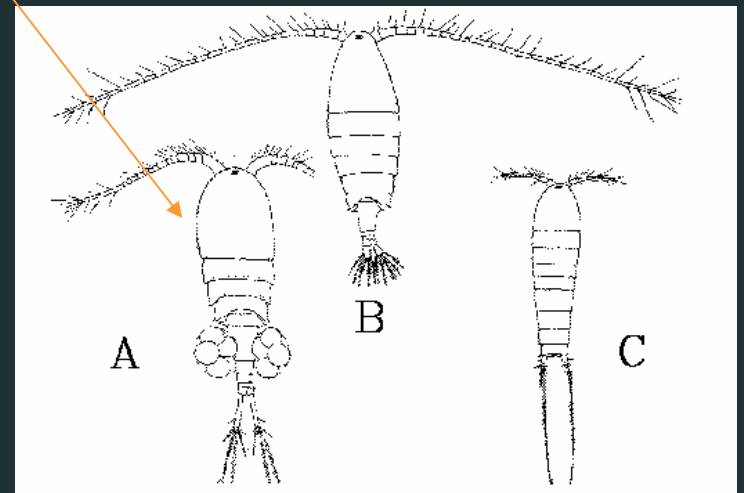

COPEPODA (klanonožci)

Buchanky (Cyclopoida)

- pohyb 4 páry hrudních nožek
- pohyb skoky, v přestávkách klesají s roztaženými antenulami

Cyclops strenuus - buchanka obecná

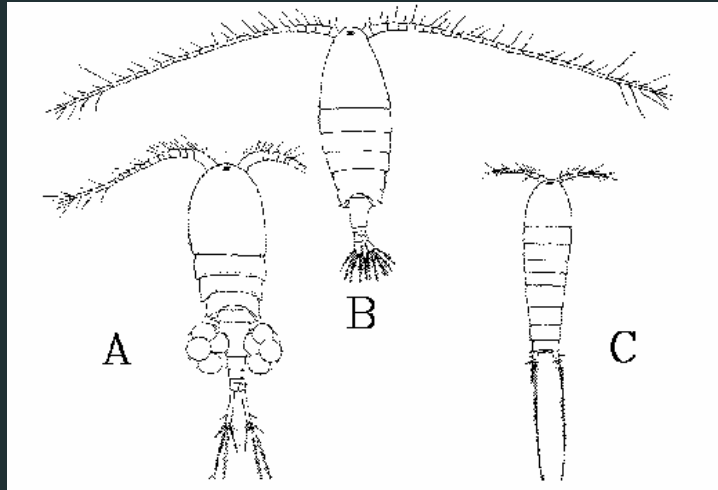
COPEPODA (klanonožci)

Vznášivky (Calanoida)

- pohyb rotací hlavových přívěsků
- pohyb do kruhů nebo spirál
- jeden vaječný váček

Eudiaptomus vulgaris - vznášivka obecná

Hemidiaptomus ambliodon - vznášivka šmolková

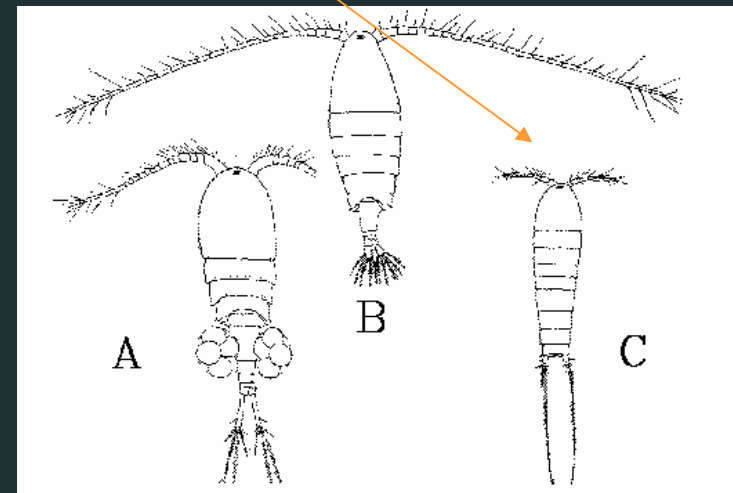
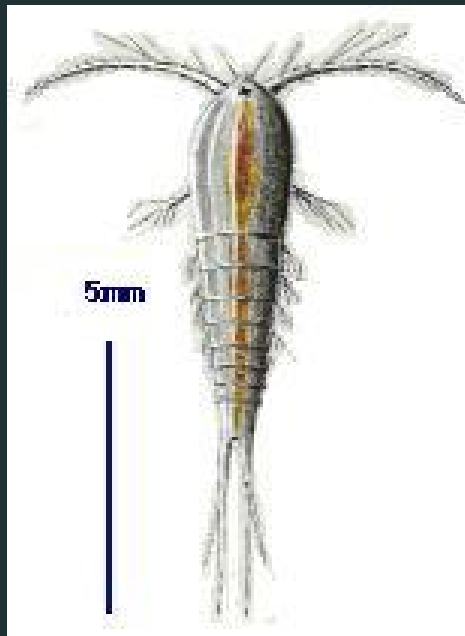

COPEPODA (klanonožci)

Plazivky (Harpacticoida)

- 4 páry krátkých hrudních nožek
- pohyb po dně

Bryocamptus pygmaeus - plazivka obecná

COPEPODA (klanonožci)

Parazité: *Ergasilus sieboldi* - chlopek obecný

- Poecilostomatoida
- přichycuje se anténami na žábra ryb

Lernaea cyprinacea - červok kapří

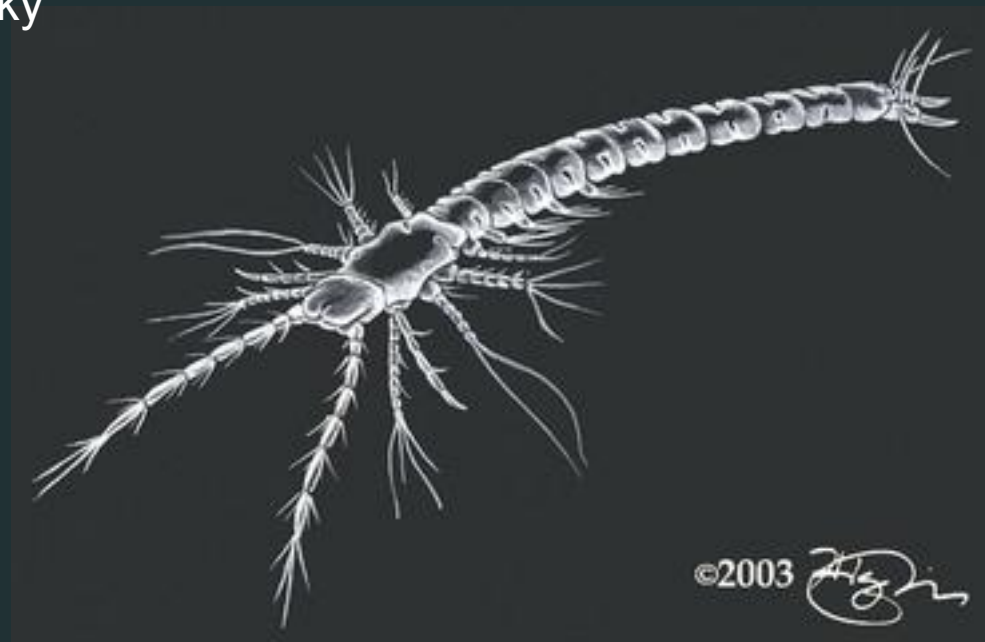
- Cyclopoida
- pouze samice parazitují
- tělo červovité, nesegmentované
- na pokožce kaprovitých ryb
- žíví se buňkami pokožky

MYSTACOCARIDA (rakovčící)

- asi 11 druhů
- drobní (0,5-1mm)
- zvodnělé sedimenty mořského pobřeží
- sběr detritu (maxily, maxilopody)
- východní pobřeží Severní Ameriky
západní pobřeží Jižní Ameriky
Středozemní moře
pobřeží Afriky

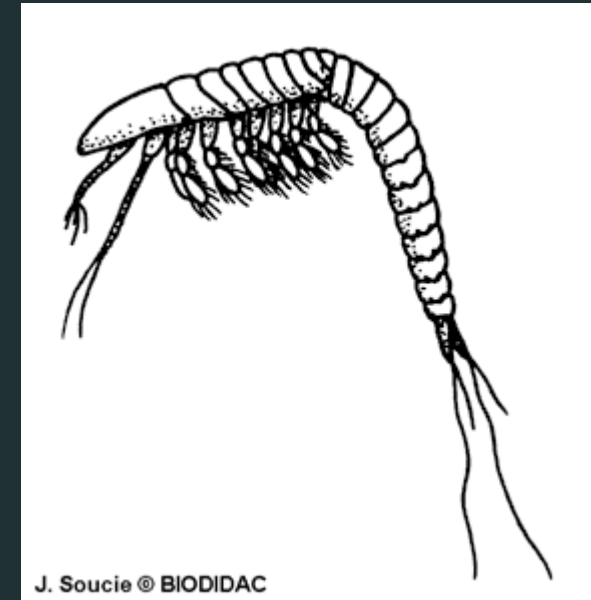
REMIPEDIA (veslonožci)

- asi 10 druhů
- podmořské jeskyně (Karibské moře, Austrálie)
- tělo - hlava (bez očí)
  - trup (homonomně segmentovaný)
- končetiny: ploutvičkovité orientované do stran
- plave na zádech
- dravci
- podobnost s mnohoštětinatci

CEPHALOCARIDA (volnohlavci)

- mořští, bentičtí
- 4 mm velcí, slepí, velká hlava (5 článků), trup (20 článků)
- pobřeží Ameriky, Afriky, Nový Zéland
- od mělčin až do hloubek 1500 m (známé)
- písčité a bahnité sedimenty
- potrava - detrit

OSTRACODA (lasturnatky)

- několik mm velcí
- u nás cca 100 druhů, celkem známo 5 000 recentních
- dvouchlopněvá skořápka ledvinovitého tvaru s pružným vazmem, často inkrustovaná
- nemají dýchací orgány
- pohyb 2 páry tykadel + hrudní nožky, lezou
- všežraví - zbytky rostlin, živočichů, detrit, živé organismy
- larva nauplius

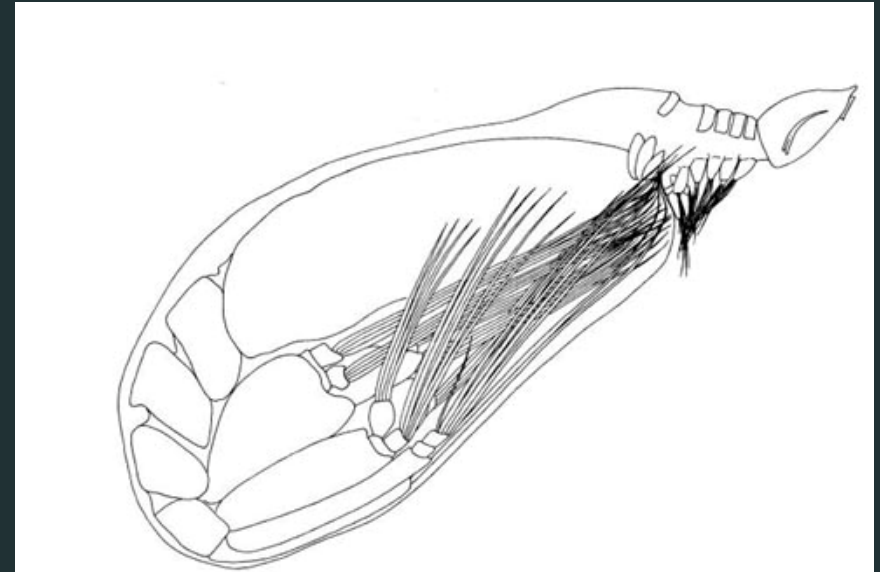
Candona candida

Notodromas monacha - lasturnatka hladinová

TANTULOCARIDA (tantulovky)

- ektoparazité hlubokomořských korýšů
- larvy podobné klanonožcům
- dospělci váčkovitý tvar
- vývoj není dostatečně známý
- objeveni r. 1983

CIRRIPEDIA (svijonožci)

- mořští přisedlí, někteří parazité
- larva nauplius - metanauplius - cyprisová larva
- z hrudních nožek vytvořeny segmentované cirry k vychytávání potravy

Lepas anatifera - vilejš stvolnatý

- přisedle
- hlava → masitá stopka
- cementové žlázy
- vápenité destičky na karapaxu
- hrudní nožky vysouvá štěrbinou na břišní straně (nahore)

CIRRIPEDIA (svijonožci)

Balanus tintinnabulum - svijonožec přilipkový

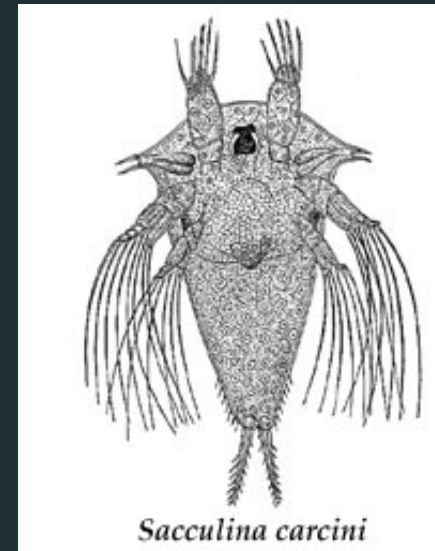
- krunýř ve formě vápenaté schránky
- celé tělo ukryté v krunýři (vápenité destičky)
- často velmi rozšířené druhy – přichycují se k plovoucím předmětům

CIRRIPEDIA (svijonožci)

Sacculina carcini - kořenohlavec krabí

- běžný ve Středozemním moři
- endoparazit krabů
- na hostitele přisedá jako cyprisová larva →
- prorůstá hostitele sítí trubiček
- způsobuje parazitární kastraci
- samci malí, žijí uvnitř těla samice (1-2)

váček s vajíčky →